

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

НАУКОВИЙ ВІСНИК
УЖГОРОДСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

ISSN 2524-0609

Серія

ПЕДАГОГІКА

СОЦІАЛЬНА РОБОТА

Збірник наукових праць

Випуск 1 (54)

Ужгород – 2024

**MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
STATE UNIVERSITY
«UZHHOROD NATIONAL UNIVERSITY»**

**SCIENTIFIC BULLETIN OF
UZHHOROD UNIVERSITY**

ISSN 2524-0609

Series

PEDAGOGY

SOCIAL WORK

Collection of Scientific Works

Issue 1 (54)

Uzhhorod – 2024

Науковий вісник Ужгородського університету.

Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». Випуск 1 (54) ' 2024 – науково-практичний журнал у галузі педагогіки, в якому висвітлюються актуальні питання методології та історії педагогіки, теорії і практики навчання, теорії і практики виховання, теорії і методики професійної освіти, соціальної педагогіки, соціальної роботи, сучасних педагогічних технологій та інших галузей педагогічної науки.

Редакційна колегія

Головний редактор: Бартош Олена – кандидат педагогічних наук, професор, Ужгородський національний університет (Україна)

Заступник головного редактора: Козубовська Ірина – доктор педагогічних наук, професор, Ужгородський національний університет (Україна)

Члени редколегії:

Воротникова Ірина – кандидат педагогічних наук, доцент, Київський університет імені Бориса Грінченка (Україна)

Голоніч Ян – доктор філософії у галузі соціальної роботи, Університет Коменського в Братиславі (Словаччина)

Данко Дана – кандидат педагогічних наук, доцент, Ужгородський національний університет (Україна)

Канюк Олександра – кандидат педагогічних наук, доцент, Ужгородський національний університет (Україна)

Кузьма Ірина – кандидат педагогічних наук, доцент, Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти; Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (Україна)

Микитенко Наталія – доктор педагогічних наук, професор, Львівський національний університет імені Івана Франка (Україна)

Олексюк Наталія – доктор педагогічних наук, професор, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (Україна)

Опачко Магдаліна – доктор педагогічних наук, професор, Ужгородський національний університет (Україна)

Оросова Рената – доктор філософії у галузі педагогіки, Кошицький університет імені Павла Йозефа Шафарика (Словаччина)

Повідайчик Оксана – доктор педагогічних наук, професор, Ужгородський національний університет (Україна)

Попадич Олена – доктор педагогічних наук, професор, Ужгородський національний університет (Україна)

Попович Анна – кандидат соціологічних наук, доцент, Ужгородський національний університет (Україна)

Розлуцька Галина – доктор педагогічних наук, професор, Ужгородський національний університет (Україна)

Сміла Йоанна – доктор педагогічних наук, доцент, Жешувський Університет (Польща)

Сокол Мар'яна – доктор педагогічних наук, професор, Тернопільський національний медичний університет імені І.Я.Горбачевського (Україна)

Станчак Ярослав – доктор філософії у галузі соціальної роботи, доцент, Університет Коменського в Братиславі (Словаччина)

Станчіене Далія Марія – доктор гуманітарних наук, професор, Клайпедський університет (Литва)

Ткаченко Павло – кандидат педагогічних наук, доцент, Житомирський національний агроєкологічний університет (Україна)

Товканець Ганна – доктор педагогічних наук, професор, Мукачівський державний університет (Україна)

Товканець Оксана – доктор педагогічних наук, професор, Ужгородський національний університет (Україна)

Шандор Федір – доктор філософських наук, професор, Ужгородський національний університет (Україна)

Шемпрух Йоланта – доктор педагогічних наук, професор, Жешувський Університет (Польща)

Шищенко Інна – кандидат педагогічних наук, доцент, Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка (Україна)

Рецензенти:

Леврінц Маріанна – доктор педагогічних наук, професор

Мешко Галина – доктор педагогічних наук, професор

Свідцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації Серія КВ № 7972 від 9 жовтня 2003 р.

Свідцтво про внесення до державного реєстру видавців, виготівників, і розповсюджувачів видавничої продукції Серія 3м №32 від 31 травня 2006 р.

Засновник і видавець:

Ужгородський національний університет, Україна, 88000, м.Ужгород, пл.Народна, 3. Видавництво: вул. Капітульна, 18; e-mail: goverla-print@uzhnu.edu.ua

Адреса редакції:

88017, м.Ужгород, вул.Університетська, 14, факультет суспільних наук, кім.218
e-mail: olena.bartosh@uzhnu.edu.ua
Сайт: <http://www.visnyk-ped.uzhnu.edu.ua>

Збірник наукових праць видається з березня 1998 р., двічі на рік.

На підставі Наказу Міністерства освіти і науки України № 886 від 02.07.2020 р. (додаток 4) збірник включено до Переліку наукових фахових видань України категорії «Б» у галузі педагогічних наук (011 – Освітні, педагогічні науки; 012 – Дошкільна освіта; 013 – Початкова освіта; 014 – Середня освіта (за предметними спеціальностями); 015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями); 016 – Спеціальна освіта; 231 – Соціальна робота).

Збірник представлено у наукометричних базах даних, репозитаріях та пошукових системах: Google Scholar (США); Національна бібліотека України ім. В.І.Вернадського (Україна); Index Copernicus – ICV 2022: 83.82 (Польща)

Рекомендовано до друку Вченою Радою ДВНЗ «Ужгородський національний університет», протокол № 6 від 23 квітня 2024 року

УДК 371; 378; 364

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2024. Випуск 1 (54). 232 с.

© Ужгородський національний університет, 2024

Scientific Bulletin of Uzhhorod University.

Series: «Pedagogy. Social Work». Issue 1 (54) '2024

– is a scientific-practical journal in the field of pedagogy. Its main thematic areas are the current issues of: methodology and history of pedagogy, theory and practice of teaching, theory and practice of education, theory and methodology of professional education, social pedagogy, social work, modern pedagogical technologies and other areas of pedagogical science.

Editorial Board

Editor-in-Chief: Bartosh Olena – Candidate of Pedagogical Sciences, Professor, Uzhhorod National University (Ukraine)

Deputy of Editor-in-Chief: Kozubovska Iryna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Uzhhorod National University (Ukraine)

Members of the Editorial Board:

Vorotnykova Iryna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Borys Grinchenko Kyiv University (Ukraine)

Holonič Ján – Doctor of Philosophy in Social Work, Comenius University in Bratislava (Slovakia)

Danko Dana – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Uzhhorod National University (Ukraine)

Kanyuk Oleksandra – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Uzhhorod National University (Ukraine)

Kuzma Iryna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Ternopil Regional Municipal Institute of Postgraduate Pedagogical Education; Volodymyr Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University (Ukraine)

Mykytenko Natalia – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Ivan Franko National University of Lviv (Ukraine)

Oleksiuk Natalia – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Volodymyr Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University (Ukraine)

Opachko Mahdalyna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Uzhhorod National University (Ukraine)

Orosová Renáta – Doctor of Philosophy in Pedagogy, Pavol Jozef Šafárik University in Kosice (Slovakia)

Povidaichyk Oksana – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Uzhhorod National University (Ukraine)

Popadych Olena – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Uzhhorod National University (Ukraine)

Popovych Anna – Candidate of Sociological Sciences, Associate Professor, Uzhhorod National University (Ukraine)

Rozlutska Halyna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Uzhhorod National University (Ukraine)

Smyła Joanna – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, University of Rzeszów (Poland)

Sokol Mariana – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, I.Ya.Horbachevsky Ternopil National Medical University (Ukraine)

Stančiak Jaroslav – Doctor of Philosophy in Social Work, Associate Professor, Comenius University in Bratislava (Slovakia)

Stanciene Dalia Marija – Doctor of Humanities, Professor, Klaipėda University (Lithuania)

Tkachenko Pavlo – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Zhytomyr National Agro-Ecological University (Ukraine)

Tovkanets Hanna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Mukachevo State University (Ukraine)

Tovkanets Oksana – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Uzhhorod National University (Ukraine)

Shandor Fedir – Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Uzhhorod National University (Ukraine)

Szempruch Jolanta – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, University of Rzeszów (Poland)

Shyshenko Inna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, A.S.Makarenko Sumy State Pedagogical University (Ukraine)

Reviewers:

Lórinčz Marianna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Meshko Halyna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Certificate of the print media state registration Series KV № 7972 dated by October 9, 2003

Certificate of state registration of publishers, manufacturers, and distributors of publishing products Series 3m №32 dated by 31 May 2006

Founder and publisher:

Uzhhorod National University, Ukraine, 88000, Uzhhorod, Narodna square, 3. Publishing House Goverla: Kapitulna str., 18; e-mail: goverla-print@uzhnu.edu.ua

Editorial address:

88017, Uzhhorod, Universitetska str., 14, Faculty of Social Sciences, room 218, e-mail: olena.bartosh@uzhnu.edu.ua

Website: <http://www.visnyk-ped.uzhnu.edu.ua>

The journal is being published twice a year since March 1998.

Based on the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine № 886 of 02.07.2020 (Annex 4) the collection is included in the List of scientific professional publications of Ukraine category «B» in the field of pedagogical sciences (011 – Educational, pedagogical sciences; 012 – Preschool education; 013 – Primary education, 014 – Secondary education (by subject specialties), 015 – Professional education (by specializations), 016 – Special education, 231 – Social work).

The journal is registered in scientometric databases, repositories and search engines: Google Scholar (the USA); National Library of Ukraine named after Vernadsky (Ukraine); Index Copernicus – ICV 2022: 83.82 (Poland)

Recommended for publication by the Scientific Council of Uzhhorod National University, record № 6 from April 23, 2024

UDC 371; 378; 364

Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: Pedagogy. Social Work. 2024. Issue 1 (54). 232 p.

З М І С Т

Афанасьєв Дмитро, Сабо Іванна. ВІПРОВАДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ COMMUNITY ENGAGEMENT В ДІЯЛЬНОСТІ ТОВАРИСТВА ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА УКРАЇНИ.....	9
Бартош Олена. ДИСЕРТАЦІЙНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА АЛЬТЕРНАТИВНІ МОЖЛИВОСТІ ПРЕЗЕНТАЦІЇ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАКАЛАВРІВ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ.....	13
Бойчук Валентина. МОДЕЛІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ.....	18
Бондар Галина. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ЗВО.....	24
Гасанова Лейла. СТАН ДОСЛІДЖУВАНOSTІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	28
Гільдебрант Катерина. КОМУНІКАТИВНЕ ВИКЛАДАННЯ ГРАМАТИКИ В РАМКАХ УНІВЕРСИТЕТСЬКОГО КУРСУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ.....	32
Головацька Юлія. АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ ДО ЛОКАЛІЗАЦІЇ.....	38
Джуган Руслана, Новосад Крістіна, Гірняк Яна. НАРАТИВНЕ ІНТЕРВ'Ю, ЯК МЕТОД ОЦІНЮВАННЯ ПОТРЕБ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ.....	43
Єнгаличева Ірина. СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ЯК ВИД СОЦІАЛЬНОЇ ПОСЛУГИ НЕЗАХИЩЕНИХ КАТЕГОРІЙ НАСЕЛЕННЯ.....	48
Желанова Вікторія. КОНТЕКСТИ ІННОВАЦІЙНОСТІ СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ: РІВНЕВА ІЄРАРХІЯ.....	53
Жиленко Руслан. ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ СТРІЧКИ ЧАСУ У ДОСЛІДЖЕННЯХ ПРОБЛЕМ ЖІНОК ВПО.....	58
Іваницька Оксана. АКАДЕМІЧНЕ МЕНТОРСТВО У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ.....	63
Канюк Олександра, Бокоч Тетяна. ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ СЕРВІСІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТАМИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ПРИКЛАДНА ЛІНГВІСТИКА».....	67
Кирлик Василь. РОЗВИТОК ПРОЄКТНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-БУДІВЕЛЬНИКІВ ЯК ПРЕДМЕТ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	72
Козубовська Ірина, Козубовський Ростислав, Смуk Оксана. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНОЇ СФЕРИ.....	78
Кравченко Тетяна, Атрошенко Тетяна, Теличко Наталія. НАУКОВИЙ ІНШОМОВНИЙ ЕТИКЕТ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ГУМАНІТАРНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ.....	83
Лемак Оксана. ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ У ТВОРЧOSTІ ВАСИЛЯ ГРЕНДЖІ-ДОНСЬКОГО МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ 20-30-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ.....	88
Лендел Василь. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ В ШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ ЧЕХІЇ.....	92
Литвинова Світлана. 3D-КОНТЕНТ В ОСВІТНІЙ ПРАКТИЦІ ВЧИТЕЛЯ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	97
Логвиненко Тетяна, Поліщук Віра, Глебена Мирослава. СТРАТЕГІЇ ПРОЄКТУВАННЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА БРИТАНСЬКОЇ ВИЩОЇ ШКОЛИ У СВІТЛІ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ ТА НАВИЧОК У СТУДЕНТІВ.....	106
Ляшко Мар'яна. СОЦІАЛЬНА РОБОТА З НАЦІОНАЛЬНИМИ МЕНШИНАМИ: ДОСВІД США.....	111
Максимова Олена, Федорова Марія. ДІАГНОСТИКА РІВНЯ РОЗВИТКУ ОСНОВ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	115
Месарош Лівія. МІСЦЕ ІСТОРИЧНОГО МАТЕРІАЛУ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ.....	120

Мешко Галина, Мешко Олександр. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СТРЕСОСТІЙКОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ЯК УМОВИ ЇХ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ.....	124
Милян Жанна. ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЗМІСТУ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ.....	129
Молдованов Артур. СУТНІСТЬ ТА СТРУКТУРА ФАСИЛІТАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА	133
Мосіюк Олександр. МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СТАНДАРТУ xAPI ДЛЯ ПРОЕКТУВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ НАВЧАЛЬНИХ РЕСУРСІВ НА БАЗІ МІКРОСЕРВІСНОЇ АРХІТЕКТУРИ.....	137
Нохріна Ірина, Котелевець Анастасія. СОЦІАЛЬНА УСПІШНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА АКТИВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ.....	141
Палкуш Віталія. ГЕНЕЗИС І ПЕРІОДИЗАЦІЯ РОЗВИТКУ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ОСВІТИ В США	145
Пасічна Олена. СИСТЕМА РОБОТИ З ВИВЧЕННЯ ДІЛОВОЇ КОРЕСПОНДЕНЦІЇ В КУРСІ «УКРАЇНСЬКА МОВА (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)».....	150
Повідайчик Оксана, Гринь Ольга. КОНЦЕПЦІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЯК ОСНОВА НЕПЕРЕРВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ.....	154
Прошкін Володимир, Штимак Анатолій, Тополянський Сергій. ІНТЕГРАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ І НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ	158
Радченко Марина, Прожога Ірина. ПРОФІЛАКТИКА ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ ВИКЛАДАЧІВ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ.....	162
Рашевська Наталя. АНАЛІЗ ДЕЯКИХ СИСТЕМ ТА ЗАСТОСУНКІВ В МОДЕЛІ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	167
Рій Юлія. ФЕНОМЕН ГОТОВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ: СУТНІСТЬ, СТРУКТУРА ТА ТАКСОНОМІЯ ТИПІВ	173
Розлуцька Галина, Назаров Володимир, Іваськевич Вікторія. ВІРТУАЛІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА	178
Ростока Марина. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПСИХОЛОГІЇ ЛОЯЛЬНОСТІ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ: ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТИ	184
Рюль Вікторія, Рюль Крістіан. СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ЖІНОК ВПО В ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	189
Серга Тетяна, Щербина Сергій. СОЦІАЛЬНЕ ПРОЄКТУВАННЯ: СУТНІСТЬ, ПРИЗНАЧЕННЯ, МЕТОДОЛОГІЯ.....	195
Собченко Тетяна, Кириленко Сергій. ФОРМУВАННЯ ІНФОМЕДІЙНОЇ ГРАМОТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	200
Стойка Мирослав, Петечук Юлія. ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ У НАВЧАННІ ШКІЛЬНОЇ МАТЕМАТИКИ	204
Товканець Оксана. МЕТОДИ СТИМУЛЮВАННЯ І МОТИВАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО ПЕРСОНАЛУ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ	211
Товканець Ганна, Королович Оксана. ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩА ЯК ЧИННИК ОПТИМІЗАЦІЇ ПІДГОТОВКИ ТВОРЧОГО ВЧИТЕЛЯ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	216
Товт Валерій, Сусла Вікторія. ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЕДЬЮТЕЙНМЕНТУ І ГЕЙМІФІКАЦІЇ У СПОРТИВНОМУ ТРЕНУВАННІ НА ПОЧАТКОВИХ ЕТАПАХ ПІДГОТОВКИ ЮНИХ СПОРТСМЕНІВ.....	220
Шафорост Юлія. МЕТОД КРОССЕНСА ЯК ЕЛЕМЕНТ ЕДЬЮТЕЙНМЕНТА. ВИКОРИСТАННЯ НА УРОКАХ ХІМІЇ	225

Мешко Галина Михайлівна

доктор педагогічних наук, професор
кафедра педагогіки та менеджменту освіти
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
м.Тернопіль, Україна
hal-meshko@ukr.net
<http://orcid.org/0000-0002-3168-3954>

Мешко Олександр Іванович

кандидат психологічних наук, доцент
кафедра психології
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
м.Тернопіль, Україна
meshko_o@ukr.net
<http://orcid.org/0000-0003-4463-7073>

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СТРЕСОСТІЙКОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ЯК УМОВИ ЇХ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Анотація. Статтю присвячено актуальній проблемі психолого-педагогічної науки – формування професійної стресостійкості менеджерів у вимірах їх конкурентоспроможності. Проаналізовано стан дослідженості у наукових джерелах проблеми професійної стресостійкості менеджерів та обґрунтовано необхідність цілеспрямованого впливу для підвищення рівня професійної стресостійкості майбутніх менеджерів на етапі магістерської підготовки у закладі вищої освіти. Мета дослідження: з'ясувати сутність професійної стресостійкості, розробленні комплексної програми її формування у майбутніх менеджерів, визначенні змісту, напрямів, шляхів її реалізації на етапі магістерської підготовки. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури й освітньої практики, результатів діагностичного дослідження з використанням розробленого опитувальника та опитувальника SACS-стратегії і моделі поведінки подолання (С. Хобфолл) створено комплексну програму формування професійної стресостійкості майбутніх менеджерів й окреслено шляхи її реалізації на етапі магістерської підготовки у закладі вищої освіти. Означена програма передбачає пошук та активізацію ресурсів стресостійкості, формування конструктивних копінг-стратегій в управлінській діяльності, розвиток асертивності, гармонізацію особистості майбутніх менеджерів. Визначено шляхи реалізації комплексної програми формування професійної стресостійкості майбутніх менеджерів: навчальна діяльність (лекції, практичні заняття, самостійна робота), індивідуальна консультативно-методична робота, участь у роботі тренінгових груп, самостійна та науково-дослідницька робота, участь у волонтерській діяльності/волонтерських освітніх проєктах, неформальна освіта магістрантів. Розкрито роль антистрес-тренінгу у підвищенні професійної стресостійкості. Окреслено перспективи подальших наукових досліджень, що полягають у розробленні системи формування професійної стресостійкості майбутніх менеджерів у закладі вищої освіти.

Ключові слова: професійна стресостійкість, ресурси стресостійкості, комплексна програма формування професійної стресостійкості, менеджери, професійний стрес.

Вступ. Сьогодні суспільству потрібні конкурентоспроможні менеджери, які готові успішно позиціонувати себе на ринку праці і в управлінській діяльності, здатні адаптуватися до динамічних вимог і постійно змінюваних запитів, вміють вирішувати нестандартні завдання в нестандартних ситуаціях, відзначаються прагненням до особистісно-професійного зростання, здатністю долати професійні труднощі і протистояти професійним стресам.

Конкурентоспроможність менеджера є сукупністю конкурентних переваг, які виявляються в його унікальних здібностях і здатності бути більш затребуваним, ніж інші, завдяки низці особистісно-професійних якостей, які визначають високий рівень компетентності та успішності управлінської діяльності.

До таких якостей належать: професійна відповідальність і надійність; мобільність, здатність швидко адаптуватися до нових змін і трансформувати їх у нові підходи до виконання управлінських функцій; стресостійкість, асертивність, резильєнтність; вміння аналізувати, прогнозувати, планувати і здійснювати власну діяльність у динамічних ситуаціях; рефлексивність,

здатність правильно оцінювати свої плюси і мінуси, власні можливості; комунікабельність, конгруентність; готовність ризикувати і не боятися нового; здатність думати стратегічно, позитивно й оптимістично, конструктивно взаємодіяти; вміння нетрадиційно підходити до розв'язання проблем; вміння не лише застосовувати нове, але і відмовлятися від звичного та застарілого; постійне прагнення до особистісно-професійного зростання; високий рівень працездатності.

Конкурентоспроможність є компенсальною характеристикою індивідуальності, яку можна і необхідно формувати. У сучасних умовах невизначеності, постійних загроз і суцільних викликів особливо важливо розвивати стресостійкість менеджера. Адже високий рівень стресостійкості є необхідною умовою конкурентоспроможності менеджера, ефективності і надійності його управлінської діяльності. Окрім цього, стійкість до стресу детермінує працездатність менеджера і стан його професійного здоров'я.

Означене актуалізує проблему підвищення рівня професійної стресостійкості майбутніх менеджерів та необхідність запровадження нових підходів до її

формування на етапі навчання в закладі вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Діяльність менеджера супроводжується постійним інформаційним перевантаженням, характеризується мультитаскінгом (багатозадачністю) і величезною психоемоційною напругою, відзначається значною кількістю стресових ситуацій, особливо в сучасних умовах війни. Тому важливо підвищувати рівень їх професійної стресостійкості, що потребує пошуку ресурсів, які допоможуть у подоланні негативних наслідків стресових ситуацій.

У психолого-педагогічній науці проблемі стресостійкості фахівця присвячено багато праць учених. Варто зазначити, що як синонімічні поняття до стресостійкості у науковій літературі вживаються поняття «стрес-резистентність», «стрес-толерантність», «психологічна стійкість», «життєстійкість». Стресостійкість трактують як структурно-функціональну, динамічну, інтегративну властивість особистості і результат трансактного процесу зіткнення індивіда зі стресогенним чинником, що охоплює саморегуляцію, когнітивну репрезентацію, об'єктивну характеристику ситуації, вимоги до особистості [1, с. 74].

Професійну стресостійкість учені визначають «як здатність людини протистояти негативному впливу стресових факторів професійної діяльності, зумовлену індивідуальним комплексом її вроджених і набутих властивостей та процесів, які забезпечують оптимальне успішне досягнення мети трудової діяльності в складній емоційногенній ситуації» [2, с. 58]. Г. Дубчак [3] професійну стресостійкість розглядає як окремий прояв психічної стійкості, що виявляється під час дії професійних стресових чинників, специфічність яких визначається змістом професійної діяльності.

Професійна стресостійкість, як вважають Н. Цибуляк і Н. Боднарчук, має багатокомпонентну структуру, складниками якої є психофізіологічний, емоційний, особистісний та поведінковий компоненти, які взаємопов'язані між собою, при цьому цей зв'язок має не сумарний, а інтегративний характер [4, с. 154]. Учені стверджують, що зазначені компоненти знаходяться в певному взаємозв'язку, відтак є можливою компенсація несформованих одних складників професійної стресостійкості завдяки більш сформованим іншим [4, с. 158].

У контексті нашого дослідження важливим є підхід М. Кудінової, котра визначає такі показники стресостійкості: емоційна стійкість, самоконтроль, саморегуляція, психологічна стійкість, фрустраційна толерантність [5, с. 27].

У сучасній науці значна кількість досліджень присвячена проблемі стрес-менеджменту у професійній діяльності, розробленню засобів управління стресовими станами, способів оптимізації функціональних станів, методів попередження негативних емоційних станів [1; 5; 6]. Стрес-менеджмент – це сукупність заходів із прогнозування, передбачення, аналізу та оцінки, контролю стресових станів, стресових ситуацій, реакцій на стресори для своєчасного реагування на стресори та можливості мінімізації негативних проявів стресу [7]. У стрес-менеджменті професійної діяльності виокремлюють такі рівні: управління професійними стресами на рівні організації та управління стресами на рівні окремої особистості працівника. Стрес-менеджмент в системі управління суб'єктом господарювання, вважають М. Гончар та О. Кузьмін, охоплює «антикризовий,

адаптивний, реактивний, рефлексивний та антисипативний менеджмент, інструментарій яких у сукупності створює передумови для найбільш ефективної протидії стрес-факторам і подолання стресових ситуацій на підприємстві, у його підрозділах та серед працівників» [8, с. 235].

Процес управління стресом у сучасному світі передбачає не повне викорінення його впливу, а перехід його у продуктивну форму [9].

У зарубіжних країнах розроблені й упроваджуються різні методи боротьби з професійним стресом: стимулювання працівників до заняття спортом (включення в соціальний пакет працівника оплати занять у спортивному залі чи басейні; ознайомлення працівників з конкретними простими методиками, які допомагають долати стрес; створення кімнат відпочинку; консультація/допомога психолога; арт-терапія [10].

Відтак, аналіз наукових джерел свідчить про наявність різних підходів до трактування професійної стресостійкості, виявлення можливостей і ресурсів її підвищення. Недостатньо вивченими є шляхи і технології формування професійної стресостійкості майбутніх менеджерів.

Мета статті полягає у розробленні комплексної програми формування професійної стресостійкості майбутніх менеджерів, визначенні змісту, напрямів і шляхів її реалізації на етапі магістерської підготовки у закладі вищої освіти. **Методи дослідження:** теоретичні – аналіз наукової психологічної, педагогічної та економічної літератури, порівняння, систематизація, узагальнення; емпіричні – спостереження, аналіз освітньо-професійних програм підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти, узагальнення педагогічного досвіду. Для діагностування рівня стресостійкості майбутніх менеджерів використано методики: розроблений нами опитувальник, опитувальник SACS-стратегії і моделі поведінки подолання за С.Хобфоллом [11].

Виклад основного матеріалу. Стресостійкість менеджера забезпечує здатність успішно здійснювати професійну діяльність, витримувати значні інтелектуальні й емоційні навантаження у стресогенних умовах; визначає здатність протистояти стресорному впливу, стресогенним ситуаціям і негативним чинникам управлінської діяльності, зберігаючи при цьому психічну рівновагу та уникаючи наслідків шкідливого впливу на діяльність і власне здоров'я; передбачає вміння знаходити власні ресурси у складних ситуаціях професійної взаємодії. Високий рівень стресостійкості передбачає врівноваженість менеджера, стабільність його психічного стану, низький рівень особистісної тривожності, резистентність до негативних впливів зовнішнього середовища й управлінської діяльності, упевненість в собі, вольовий самоконтроль, налаштованість на діяльність і високий рівень готовності до її здійснення, здатність до повернення до нормального функціонування після переживання стресових ситуацій.

Результати проведеного нами дослідження свідчать про посилення під час воєнного стану негативних тенденцій в емоційних станах та у психологічному самопочутті менеджерів, недостатній рівень саморегуляції емоційних станів, домінування неконструктивних копінг-стратегій а також невисокі показники професійної стресостійкості. Респонденти з низьким рівнем стресостійкості відзначають у себе підвищений рівень тривожності, появу депресивних станів, нестачу енергії,

проблеми взаємин з колегами по роботі.

Результати дослідження підтвердили необхідність цілеспрямованого впливу з метою формування стресостійкості майбутніх менеджерів на етапі навчання у закладі вищої освіти, оволодіння ними основами стрес-менеджменту в управлінській діяльності.

Отримані результати слугували основою для розроблення комплексної програми формування професійної стресостійкості майбутніх менеджерів. Під час розроблення цієї програми ми спиралися на положення психоенергетики, психосоматики, ортобіотики про взаємозв'язок психічного і фізичного здоров'я, психологічного, фізичного та емоційного благополуччя, враховували, що стан емоційної сфери майбутнього менеджера визначає його самопочуття і впливає на стан фізичного здоров'я та рівень працездатності. Ми виходили з того, що підвищення рівня професійної стресостійкості особистості пов'язано з пошуком ресурсів, які сприяють психологічній стійкості у стресових ситуаціях і допомагають у подоланні їх негативних наслідків.

Розроблена нами комплексна програма формування професійної стресостійкості майбутніх менеджерів на етапі магістерської підготовки передбачає пошук і активізацію ресурсів стресостійкості, формування конструктивних копінг-стратегій в управлінській діяльності, розвиток асертивності, гармонізацію їх особистості [12].

Визначено шляхи реалізації представленої програми: навчальна діяльність, індивідуальна консультативно-методична робота, участь у роботі тренінгової групи, самостійна та науково-дослідницька робота майбутніх менеджерів, участь магістрантів у волонтерській діяльності/освітніх волонтерських проектах, неформальна освіта магістрантів.

На формування професійної стресостійкості майбутніх менеджерів спеціально орієнтований розроблений нами курс «Професійне здоров'я», спрямований на оволодіння методами оптимізації рівня стресу, способами саморегуляції психологічного стану під час стресу, антистресовими санагенними психотехнологіями і психотехнологіями самооздоровлення, сучасними технологіями профілактики посттравматичних стресових розладів. Зміст курсу розкриває сутність, критерії і чинники професійного здоров'я; знайомить з основами стрес-менеджменту в управлінській діяльності, сучасними оздоровчими технологіями, психотехнологіями самооздоровлення; сприяє попередженню виникнення емоційного вигорання, формуванню готовності до професійної самореабілітації.

Під час вивчення курсу майбутні менеджери ознайомлюються з: сутністю та особливістю професійного стресу (відсутність яскраво виражених сильних подразників і наявність значної кількості слабких, постійно діючих подразників, які акумулюються і спричиняють яскраво виражені стресові стани); його видами (інформаційний, емоційний і комунікативний); групами стресорів (стресори організації і змісту діяльності; стресори, пов'язані з професійною кар'єрою; стресори, пов'язані з оплатою праці; стресори, пов'язані із взаєминами на роботі; неорганізаційні джерела стресу; (проблеми в сім'ї, життєві кризи, фінансові проблеми, конфлікти особистісних цінностей із цінностями, які декларуються організацією); формами (професійний стрес досягнень, стрес конкуренції, стрес гроші, стрес підпорядкування, стрес через страх втратити

роботу); проявами стресу в професійній діяльності (фрустрованість, дисгармонії особистості, тривожність, виснаження, емоційне вигорання); ресурсами стресостійкості фахівця (внутрішні – особистісні, поведінкові, зовнішні – соціальна підтримка (емоційна, матеріальна, інформаційна), матеріальні).

У процесі читання курсу проводиться антистрес-тренінг [13], спрямований на: мобілізацію особистісних і нервово-психічних ресурсів, пошук ресурсів збереження психологічної стійкості в умовах воєнного стану; зниження градусу емоційного негативного реагування на стресогенні ситуації; формування вмінь саморегуляції емоційних станів й опанування психотехніками самовпливу; оволодіння конструктивними копінг-стратегіями; формування санагенного мислення; усунення невротичних компонентів внутрішнього світу і гармонізацію їх особистості.

Зосереджуємо увагу на успішних способах подолання стресу (активна взаємодія зі стресором, вплив на саму проблему чи зміна погляду на неї, зміна ставлення до проблеми чи інша її інтерпретація [14] тощо), важливості психопрофілактичної роботи, позитивний ефект якої досягається через актуалізацію активних стратегій поведінки подолання, обмеження деструктивного впливу акцентуацій характеру, розв'язання внутрішньоособистісних конфліктів, орієнтація на конструктивну професійну взаємодію в управлінській діяльності та ін.

Для управління професійним стресом менеджера необхідно знати основні методи і підходи до управління стресами та вміння виявляти ознаки, зокрема джерела стресу. Адже підібрати ефективні підходи та методи управління професійним стресом можна тільки тоді, коли будуть установлені основні джерела виникнення стресу та будуть усвідомлені стрес-чинники. Успішний менеджер повинен бути стійким до стресогенних чинників, вміння володіти витримкою та контролювати свої емоції.

Сучасна психологічна наука має великий арсенал засобів управління стресовими станами, способів оптимізації функціональних станів фахівця, методів попередження негативних емоційних станів, які ми використовуємо і на етапі магістерської підготовки майбутніх менеджерів. Зосереджуємо увагу на методах нейтралізації професійного стресу (аутогенне тренування, релаксація, дихальна гімнастика, фізичні вправи, психотерапія, система біологічного зворотнього зв'язку, фізіотерапевтичні заходи (масаж, електросон), голковколівання).

Знайомимо з методами оптимізації функціональних станів організму: організаційними (забезпечення оптимальних умов праці і відпочинку, раціональна організація робочих місць, створення сприятливого соціально-психологічного клімату в організації, підвищення моральної і матеріальної зацікавленості в результатах праці) та психологічних (вплив кольором і функціональною музикою, вплив на біологічно активні точки, оздоровчі фізичні вправи, переконання і навіювання, самонавіювання й аутотренінг, дихальна гімнастика, медитація), а також фізіологічними методами регулювання професійного стресу (масаж, акупунктура, фізичні вправи і прояви (плач, сміх), м'язова релаксація, дихальні техніки). Наголошуємо на необхідності оволодіння основами тайм-менеджменту, навичками планування часу та способами саморегуляції емоційних станів, використанні ефективних стратегій

управління професійним стресом, а також розуміння того, що розвиток стресостійкості потребує самодисципліни.

Сьогодні, в умовах воєнного стану, акцентуємо увагу на тому, що для нейтралізації стресу важливим є вплив на свій організм на трьох рівнях: фізіологічному (сон, харчування за графіком, відпочинок); вплив на свідомість (зміщення фокусу уваги, «незастрявання» на проблемі, зміна підходу до стресогенних ситуацій, скерування енергії на допомогу людям); вплив на підсвідомість (робота з внутрішніми «непропрацьованими» моментами, усвідомлення тригерів).

Висновки. Стресостійкість є необхідною умовою конкурентно спроможності менеджера та успішності управлінської діяльності. Стійкість до стресу та здатність ефективно керувати стресом детермінують працездатність менеджера і стан його професійного здоров'я. Високий рівень стресостійкості допомагає зберігати емоційний баланс, знижувати ризик розвитку психологічних розладів і покращувати якість життя та управлінської діяльності. Тому необхідно цілеспрямовано формувати професійну стресостійкість майбутніх менеджерів на етапі підготовки у закладі вищої освіти. Для підвищення рівня професійної стресостійкості майбутніх менеджерів важливе значення мають:

формування конструктивних копінг-стратегій в управлінській діяльності, навчання способам і прийомам саморегуляції емоційних станів, розвиток асертивності, формування навичок конструктивної взаємодії, формування саногенного мислення, гармонізація їх особистості. Означені аспекти діяльності є основою розробленої комплексної програми формування професійної стресостійкості майбутніх менеджерів, яка передбачає навчальну діяльність, самостійну та науково-дослідницьку роботу магістрантів, індивідуальну консультативно-методичну роботу, участь у роботі тренінгової групи, участь у волонтерській діяльності/освітніх волонтерських проектах, неформальну освіту магістрантів. Важливу роль у розвитку стресостійкості майбутніх менеджерів відіграє розроблений нами антистрес-тренінг. Запропонована комплексна програма формування професійної стресостійкості орієнтована на пошук, активізацію і підсилення ресурсів особистості майбутнього менеджера, що сприятиме його стійкості до стресових ситуацій в управлінській діяльності. Потребує обґрунтування, розроблення та експериментальної перевірки система формування професійної стресостійкості майбутніх менеджерів на етапі навчання у закладі вищої освіти.

Список використаної літератури

1. Корольчук В.М. Психологія стресостійкості особистості: дис. ... докт. психол. наук: 19.00.01; Інститут психології ім. Г.С. Костюка АПН України. Київ, 2009. 511 с.
2. Дубчак Г.М. Психологія становлення професійної стресостійкості майбутніх фахівців соціономічних професій: дис. ... докт. психол. наук: 19.00.07; Інститут психології ім. Г.С. Костюка АПН України. Київ, 2018. 368 с.
3. Дубчак Г.М. Психологічні основи професійної стресостійкості майбутніх фахівців : монографія. Київ: Талком, 2017. 321 с.
4. Цибуляк Н.Ю., Боднарчук А.Є. Структура професійної стресостійкості спеціального педагога. Теорія і практика сучасної психології. 2019. №6, Т.2. С.154–158.
5. Кудінова М.С. Порівняльний аналіз понять «стресостійкість» та «емоційна стійкість». Теорія і практика сучасної психології. 2016. №1. С.22–28.
6. Батченко Л.В., Гончар Л.О. Актуалізація стрес-менеджменту в процесі організаційних змін. Ефективна економіка. 2017. № 11. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6436>.
7. Василик Н.М. Впровадження та розвиток стрес-менеджменту в організації. Ефективна економіка. 2022. №2. <http://doi.org/10.32702/2307-2105-2022.2.91>.
8. Гончар М.Ф., Кузьмін О.Є. Стрес-менеджмент у системі управління підприємством. Бізнес Інформ. 2017. №5. С.233–239.
9. Смолинець І.Б., Гіряк К.М. Емоційні стреси менеджерів в управлінні: актуалізація та дослідження. Проблеми системного підходу в економіці. 2020. № 1 (175). С 52–57.
10. Самолюк Н.М., Самолюк Н.Н. Професійні стреси: причини та методи запобігання. Соціально-трудова відносина: теорія та практика. 2016. № 1. С.165–175.
11. Hobfoll S.E. Social Support: Will you be there when I need you? / In N.Vanzetti, S.Duck (Ed.). A lifetime of relationships. California: Brooks/Cole Publishing Co, 1996. P.12–22.
12. Мешко Г., Мешко О., Фіткайло М. Комплексна програма формування професійної стресостійкості майбутніх менеджерів у процесі магістерської підготовки. Наука і освіта в глобальному та національному вимірах: виклики, загрози, перспективи розвитку: тези доповідей II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Лубни, 16-17 листопада 2023 р.). Полтава; Лубни; Миргород: Луцький національний університет ім. Т.Шевченка, 2023. С. 155–159.
13. Meshko H., Meshko O., Drobyk N., Mikheienko O. Psycho-pedagogical training as a mean of forming the occupational stress resistance of future teachers. Proceedings of the E3S Web of Conferences. 2020. Vol.166. 10023. <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202016610023>.
14. Цибульська Т.Ф. Загальна та прикладна психологія. Як допомогти собі та іншим. Київ: Наукова думка, 2000. 190 с.

References

1. Korolchuk, V.M. (2009). *Psychologhiia stresostiikosti osobystosti* [Psychology of personality stress resistance]. Unpublished Doctoral dissertation. Kyiv, G.S.Kostiuk Institute of Psychology of the NAPS of Ukraine. (in Ukrainian).
2. Dubchak, H.M. (2018). *Psychologhiia stanovlennia profesinoini stresostiikosti maibutnikh fakhivtsiv sotsionomichnykh profesii* [Psychology of professional stress resistance formation of future specialists of socioeconomic professions]. Unpublished Doctoral dissertation. G.S.Kostiuk Institute of Psychology of NAPSU. (in Ukrainian).
3. Dubchak, H.M. (2017). *Psychologhichni osnovy profesinoini stresostiikosti maibutnikh fakhivtsiv* [Psychological foundations of professional stress resistance of future specialists]. Talkom. (in Ukrainian).
4. Tsybuliak, N.Yu., & Bodnarchuk, A.Ye. (2019). Struktura profesinoini stresostiikosti spetsialnoho pedahoha [Structure of occupational stress resistance of a special teacher]. *Theory and practice of modern psychology*, 6 (2), 154–157. (in Ukrainian).
5. Kudinova, M.S. (2016). Porivnialnyi analiz poniat «stresostiikist» ta «emotsiina stiikist» [Comparative analysis «stress tolerance» and «emotional stability» concepts]. *Theory and Practice of Modern Psychology*, 1, 22–28. (in Ukrainian).
6. Batchenko, L.V., & Honchar, L.O. (2017). Aktualizatsiia stres-menedzhmentu v protsesi orhanizatsiinykh zmin [Actuality of stress management in the process of organizational change]. *Efektivna ekonomika*, 11. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6436> (in Ukrainian).

7. Vasylyk, N.M. (2022). Vprovadzhennia ta rozvytok stres-menedzhmentu v orhanizatsii [Implementation and development of stress management in the organization]. *Efektivna ekonomika*, 2. <http://doi.org/10.32702/2307-2105-2022.2.91> (in Ukrainian).
8. Honchar. M.F., & Kuzmin, O.Ye. Stres-menedzhment u systemi upravlinnia pidpriemstvom [The stress management in the enterprise management system]. *Biznes Inform*, 5, 233–239. (in Ukrainian).
9. Smolynets, I.B., & Hirniak, K.M. (2020). Emotsiini stresy menedzheriv v upravlinni: aktualizatsiia ta doslidzhennia [Emotional stress of managers in management: actualization and research]. *Problems of the systemic approach in economics*, 1 (175), 52–57.
10. Samoliuk, N.M., & Samoliuk, N.N. (2016). Profesiini stresy: prychny ta metody zapobihannia [Professional stress: causes and prevention methods]. *Social and labor relation: theory and practice*, 1, 164–175. (in Ukrainian).
11. Hobfoll, S.E. (1996). Social Support: Will you be there when I need you? In N.Vanzetti & S.Duck (Eds.), *A lifetime of relationships* (pp.12–22). Brooks/Cole Publishing Co.
12. Meshko, H.M., Meshko, O.I., & Fitkailo, M.I. (2023). Kompleksna prohrama formuvannia profesiinoi stresostiikosti maibutnikh menedzheriv u protsesi mahisterskoi pidhotovky [Comprehensive program of formation of professional stress resistance of future managers in the process of master's training]. In *Science and education in global and national dimensions: challenges, threats, development prospects – Proceedings of the II International scientific-practical conference* (pp. 155-159). Luhansk Taras Shevchenko National University. (in Ukrainian).
13. Meshko, H., Meshko, O., Drobyk, N., & Mikheienko, O. (2020). Psycho-pedagogical training as a mean of forming the occupational stress resistance of future teachers. *Proceedings of the E3S Web of Conferences*, 166, 10023. <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202016610023>.
14. Tsybul'ska, T.F. (2000). *Zahalna ta prykladna psykholohiia. Yak dopomohty sobi ta inshym* [General and applied psychology. How to help yourself and others]. Naukova dumka. (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 31.03.2024 р.

Стаття прийнята до друку 04.04.2024 р.

Meshko Halyna

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Department of Pedagogy and Education Management

Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University, Ternopil, Ukraine

Meshko Oleksandr

Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor

Department of Psychology

Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University, Ternopil, Ukraine

FORMATION OF FUTURE MANAGERS' PROFESSIONAL STRESS RESISTANCE AS A CONDITION FOR THEIR COMPETITIVENESS

Abstract. The article is devoted to the issue of formation of professional stress resistance of managers in terms of their competitiveness. The state of research in scientific sources on the issue of managers' professional stress resistance is analyzed and the necessity of targeted influence to level up the future managers' professional stress resistance at the stage of master's training in a higher educational institution is substantiated. The study's purpose: to clarify the essence of professional stress resistance, to develop a comprehensive program for its formation in future managers, and determine the content, directions, and ways of its implementation at the stage of master's training. The results of a diagnostic study using the developed questionnaire and the SACS-strategy and coping behavior model (S. Hobfoll) are presented. A comprehensive program for the formation of future managers' professional stress resistance is created. Ways of its implementation at the stage of master's training in a higher educational institution are outlined. This program provides for the search and activation of stress resistance resources, the formation of constructive coping strategies in management activities, the development of assertiveness, and the harmonization of the personality of future managers. The ways of implementing a comprehensive program for the formation of professional stress resistance of future managers are identified: educational activities (lectures, practical classes, independent work), individual consultative and methodological work, participation in training groups, independent and research work, participation in volunteer activities/volunteer educational projects, non-formal education of master's students. The role of anti-stress training in increasing professional stress resistance is revealed.

Key words: professional stress. professional stress resistance, resources of stress resistance, comprehensive program for the formation of professional stress resistance, managers.

**НАУКОВИЙ ВІСНИК
УЖГОРОДСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Серія

**ПЕДАГОГІКА
СОЦІАЛЬНА РОБОТА**

Збірник наукових праць

Випуск 1 (54)

Комп'ютерна верстка

Тополянський С.І.

Статті подані в авторській редакції

Здано до набору 19.04.2024. Підписано до друку 26.04.2024.

Формат 60x84. Папір офс. Гарнітура Arial.

Друк різogr. Ум. друк. арк. 27,3.

Тираж 300. Замовлення № 165

Віддруковано з готового оригінал-макета
на поліграфічній базі факультету суспільних наук
Ужгородського національного університету